

intézmények. Arra szolgálnak, hogy a racionális földi Várost megvédjék az irracionálistól. Ha minden intézmény megszűnne, és egyé, az egyetemes tébolydává forrnának össze, a lélek irracionális erői behatolnának a világba, s tisztítóúzként tisztítanak meg azt.

Megjegyzés:

A Nagy Mester beszéde 1937 szeptemberében hangzott el. Ezen alkalomból a szövetség tagjai, bárhol is legyenek, egyszerre elaludtak, és álmukban a Szentlélek Székesezyházban gyűltek össze, ahol kis ünnepséget rendeztek azon alkalomból, hogy megkezdődött a katedrális azon részeinek a rekonstrukciója, melyeket a *Traumseinsatz* kommandósainak a támadása rongált meg.

Fordította: VARGA GUSZTÁV

Interjú Svetislav Basarával

(Részletek)

– Vajon minden elhasználódott?

– Nagyon kevés dolog maradt meg a tapasztalható világból. Elhasználódott még a levegő és a természet is. Szinte semmi nincs ezen a földön, ami ne használódott volna már el, kivéve természetesen a szabad akaratot, amennyiben az embernek van bátorsága arra, hogy szembesüljön e kiváltsággal. De a többségnek nincs elég bátorsága. Az igazi szabadság ez lenne, és nem az, hogy engedélyezett számunkra a sétálás, illetve hogy megtehesük ezt vagy azt.

– Nekünk, úgy tűnik, mégis vannak elhasználatlan általános fogalmaink, mint a nacionalizmus, a nemzeti érdek, az erkölcs, a méltóság, a nagyság és tekintély kultusza vagy a halhatatlanságba vetett hit.

– A nacionalizmus is meglehetősen kimerült. Amennyire én látom, a nemzeti eufória igen nagy mértékben lelohadt. Nehezen tudna ma bárki összetereelni akár ezer fanatikust is, akik egyhangúlag üvöltöznék, hogy „Szerbiát a Vardártól Lipcséig”. Ezt, egészen máig meg lehetett tenni egy pillanat alatt. De az emberek, a banális dolgokkal, egzisztenciális félelmekkel szembesülve, lassan felébrednek az eufóriából. Ez az eufória pedig olyan, mint az erős részegség – előbb a másnaposság követi, majd a kijózanodás. Reménykedjünk persze, hogy így fog történni.

– És a nemzeti érdek?

– A nemzeti érdek egyike azon szóvirágoknak, amelyekkel oly mértékben visszaéltek, hogy ezek a maguk megtépzottságában és elhasználódottságában egyidejűleg tűnnek egészen ostobáknak és nagyon fontosaknak. Azt gondolom, minden nemzetnek csak egyetlen univerzális érdeke létezik, mégpedig az, hogy polgárai legyenek egészségesek és jóllakottak, legyen ruhájuk és fedél a fejük felett. A nemzeti érdekek,

amelyről a különböző pártok politikai komisszárjai szónokolnak (akik egyébként gyakran felületes kapcsolatban állnak a néppel, és tudnivaló, hogy miket szoktak hirdetni), meg kell maradnia annak a hitvány, cikornyás irodalomnak a hatáskörében, amelyhez tartozik. Nem vagyok védelmezője a bőségnek, de ennyi nyomor csakugyan sok. Nem emlékszem, mikor láttam utoljára kávéházban éneklő társaságot, egy nevető arcot a villamoson. Minden olyannak látszik, mintha egy körülkerítetlen koncentrációs táborban élnénk, ahol még nem is a szűkölködés a legborzasztóbb. Elkésérítő az a reménytelenség, amely itt eluralkodott.

– *Erkölc?*

– Az erkölcs elég régen elkopott, sokkal korábban, mint ahogy a háború elkezdődött. Ha nem használódott volna el, ha nem lett volna hamis, és nem hangzott volna el annyi hazugság, vagy legalább az ne lett volna erőltetett, ingatag, ami épülőben volt az olyan jelszavak hátterében, mint a testvériség-egység, szeretet-barátság, tehát ez a morál, amellyel a kommunisták kezes báránnyá változtatták az embereket, ne lett volna kezdettől fogva hazug, és a nemzetek közötti barátságról alkotott jelszavaknak lett volna bármiféle értelme, vagy ha legalább az utóbbi években szembenéztek volna az igazsággal, mindez nem következett volna be. Minden, ami itt azóta végbement, a boszniai és horvátországi háború, apokaliptikussá vált helyzetünk, minden, ami az utóbbi években történt és történik, csak következménye a morál megkopásának, jelen állapotunk pedig csak felépítménye e kopottságnak. Nézze meg, milyenek vagyunk. Méltóság nélküli nemzet, amely készségesen vállal minden megaláztatást, nép, amely megelégszik a hatalom asztaláról származó nyomorúságos maradékokkal, és amely még ennél nagyobb nyomorúságot is képes lenne elfogadni.

– *Hol van e kimerültségben a hatalom helye?*

– Ez a hatalom akkor jött, amikor már semmink sem volt. Olyan globális folyamatként indult el, amely aztán féktelen gyorsasággal terebélyesedett. Mint ahogy az őrült és a pszichiáter együtt csinálja az őrülséget, úgy a nemzet és a felette álló hatalom is együtt hozza létre azt a szerencsétlenséget, amelyben vagyunk. Csakhogy a hatalom köreiben lévő emberek sem sokkal boldogabbak. Nekik nincsenek anyagi gondjaik, de ebben az országban lehet az embernek bármije, minthogy a körülmények ilyenek, most már semmiféle gazdagság sem segít rajtuk. Ezért is nincs mit a hatalom szemére vetnem. A nemzetől viszont rossz néven veszem, hogy a választásokon bebizonyította, ez a hatalom az ő mércéje szerint való. Minden pártnak megvan a saját politikája. A politika és a hatalom magaviselete nyilvánvalóan megfelel a nemzetnek. Ez azt jelenti, hogy a nemzet azt a hatalmat választotta, amelyre rászolgált. Minden hatalom Istentől való, és mivel én keresztény ember vagyok, semmi kifogásom nincs a hatalom ellen. Nem vagyok a követője, sem a barátja, a végsőkig ellenszenves nekem, viszont nem hibáztatom semmiért. Egy ilyen nép még rosszabb hatalmat is megérdemel.

– *Általános értékelés szerint ez egy jó nemzet?*

– Hogyne. Eszméletlenül jó nemzet, amely ennyi mindent el tudott viselni, és el tudna a végtelenségig. Erre csak az oroszok és mi vagyunk képesek.

– *A felerősödő nemzeti tiltakozás képviselőjének szájából nem hangzik ez nemzeti-etlenül?*

– Mondtam valami olyant, amiből ezt a következtetést lehet levonni? Én is a nemzethez tartozom, sőt hibáinak jó része az én személyiségemnek is alkotóeleme,

de az én számomra a méltóság nem a vak engedelmességből, türelmességből vagy megfélemlítettségéből eredő jóságot jelenti, hanem a szabad életet, amely a polgári társadalom valódi értékein keresztül törhet felszínre. Én amondó vagyok, hogy tiszteljünk előbb az egyént, a rendet, a civilizációs és kulturális értékeket a mindennapi érintkezésben. Sajnos, ebből a mi országunkban szinte semmi nem valósult meg. Ugy tűnik, egy kávéházi asztalnál mondtam, vagy írtam tán valamerre, hogy az a helyzet, ami nálunk van, alkotmányos anarchia.

- *És híve a...?*

- A monarchia híve vagyok, olyan okokból, amelyeket most nem vennék be ebbe a mesébe.

- *Az ön igényeinek megfelelő párt?*

- Tagja vagyok a szerbiai Demokrata Pártnak, de úgyszólván csak papíron. Nem járok gyűlésekre, nem veszek részt a választmány munkájában, a pártpolitika alakításában. Már régóta nem érdeklődöm a politika iránt, nem kísérem figyelemmel az ellenzéki és kormánypártok tevékenységét, nem hallgatom a rádió politikai műsorait, nem nézem a televízió ilyen jellegű adásait, nem olvasom a lapok politikai híreit... Mindezek kívül esnek az érdeklődési körömon.

- *Leértékelődik-e a tekintély és a nagyság is?*

- Az utóbbi években intenzíven gondolkodom erről. Ez a korszak csakugyan nem ismer el semmiféle tekintélyt és nagyságot, hanem inkább kíméletlenül elfecsérli őket. Ugy gondolom, hogy nincs olyan nagyság, amely ne lenne lezüllesztve, szétmarrangolva, nincs olyan autoritás, amelyek léteznének, vagy mindezek ellenére egyáltalán léteznének jelentős dimenziói. Am a szerbek kisebb hányadában a zsarnokság és a megfélemlítés által fenn lehet tartani a tekintélytiszteletet, csekélyke engedményekkel és ilyen-olyan ravaszságokkal könnyű beetetni a jóhiszeműeket, járatlanokat és azokat, akik képtelenek vezér nélkül élni, bármilyen bizarr figura is az.

- *És a halál értelmetlensége?*

- A halál, különösen az erőszakos halál, hihetetlenül durva változataival vesz körül bennünket. Abba a fázisba jutottunk, amelyben a halál megszokott jelenséggé vált, a mindennapok része lett. Belgrád veszedelmes várossá alakult, sőt már a kistelepüléseken is szüntelenül napirenden vannak a lövöldözések, gyilkosságok, leszámolások, bombarobbantások, és egy-egy ilyen esemény még a legeldugottabb helyeken sem kelt különösebb feltűnést. Nyilvánvaló, hogy ennyi év után, a mézszárlások élőadásos közvetítései láttán fásultság jelentkezett még a halállal szemben is. A halál, amely így életstílussá változott, elkerülhetetlenül leértékelődött.

- *Hit? Halhatatlanság?*

- Az istentől való megfosztottság időszakában élünk, tanúi vagyunk a hit eltűnésének, hiába divatosak a szent helyeken kamaraszerűen lebonyolított lelkigyakorlatok, és ez is az egyik oka annak, hogy ilyen rémálomban élünk, mert egyeseknek megfelel az, hogy semmi nincs felettük, még Isten sem. Az ember akkor lehet hitetlen, ha nincs tudatában annak, hogy egy napon meghal. A hit nélkül élők abban bíznak, hogy a halál mindig valaki mással történik meg, és úgy élnek, mintha tetteikkel sem kellene soha elszámolni, nemhogy meghalni. Azt gondolják, hogy miután nincs Isten, bármi megengedhető, ahogy Dosztojevszkij is mondja, és honfitársaink között szép számmal

akadnak olyanok, akik hasonlóképp vélekednek, mint Dosztojevszkij hősei. Ezért is teszek különbséget az emberi lény számára adott immanens halhatatlanság, és a hitetlenek halhatatlansághite között, amely infantilis.

- *A pravoszláv vallási ünnepekre céloz, a karácsonyra például?*

- Nem érdekel az a parádé, ahogyan az államelnök rendszeresen elmulasztja kifejezni a népek szóló karácsonyi jókívánságait. Ez a hatalom nem illetékes köszönteni bennünket karácsonykor, vagy bármely más vallási ünnepen. Engem személy szerint aggasztana, ha köszöntő hangzott volna el. Így viszont minden a helyén maradt. Én se ünnepelném velük a július 7-ét, maradjunk ennyiben. Intézzék ezt ők maguk között, köszöntgessék csak egymást a júliusai, a november huszonkilencedikéik vagy más hasonló ünnepeik alkalmából, azok pedig, akik a pravoszláv hagyományok világában maradtak, ünnepeljék nyugodtan saját vallási ünnepeiket. Így lesz a legjobb. Ez lenne a demokrácia ideális, vagy majdnem ideális szemlélete, és a feszültségek is a tolerancia légkörében oldódhatnának fel. Egyszerűen, mindenki válassza csak meg a maga társaságát.

- *Mindezt mérlegelve, az Ön ilyen társasága az irodalom lenne. Ezekben a napokban adták át Vladimir Arsenijevičnek a NIN-díjat. Önnek már néhányszor sikerült nem megkapnia ezt a díjat.*

- Igen, két-három alkalommal már bekerültem az esélyesek közé. Őszintén mondom, hogy soha nem is reméltem, hogy megkapom, mert a belső körökben általában előre tudják, hogy ki és mit fog kapni. Van, hogy már egy hónappal a díjkiosztás előtt kiszivárognak a nevek. No de most az idők megváltoztak. Az új bírálóbizottság szemmel láthatóan nem hagyta magát a hatalom által befolyásolni, és tagjai, amennyire tudom, mindannyian független gondolkodásúak. Politikai oldalról szemlélve az eseményeket, várható lett volna, hogy Vuk Draškovićra esik a választás, és ez se lett volna rossz döntés. Azonban a zsűri egy bátor gesztussal pályakezdőt jutalmazott, és döntését csak üdvözölni lehet. Így visszanyerte ez a díj a tekintélyét, amelyet az utóbbi évtizedben igencsak megtépáztak a különféle botrányok.

- *Vajon nem a kollektív félelem állt amögött, hogy Vuk Drašković kimaradt a díjazottak közül, hiszen ez a kitüntetés háttérbe szorította volna politikai tevékenységét?*

- Vuk Draškovićnak politikusként megvan a maga nemzetközi publicitása, irodalmárként pedig a tekintélye, ezért nem hiszem, hogy a NIN-díj sokat jelentett volna a számára. Biztosan méltányolta volna, minden író örül az elismerésnek, de hogy ez lényeges befolyással lett volna rá, alig hiszem. A díjak körül nálunk mindig feleslegesen nagy port kavarnak. Nagyon jó érzés díjazottnak lenni, de ez csak annyi, mint mikor az iskolásfiú év végén ajándékot kap szüleitől a jó jegyekért. Senkit sem ismerek a nagy írók közül, aki ne kapott volna már számos kitüntetést. Egyébként is, Európában mi tartjuk a rekordot az irodalmi díjosztogatások terén.

- *Arsenijevič esete mégsem tipikus. Milyen tapasztalatai vannak Önnek a saját pályakezdéséről?*

- Mint nemzedékemből a legtöbben, én is a *Vidici*, a *Književna reč*, a *Savremenik* című lapokban kezdtem. Az első jelentős, nyomtatásban megjelent művem a *Knjiga u nastajanju* (Készülő könyv) volt. Ez egy egészen aprócska rövidpróza-kötet, majdnem hogy nem is könyv, hanem egy kicsit terjedelmesebb brosúra. Ez a könyv, vagy azért, mert túlbecsültem a saját szövegem hermetikusságát, vagy pedig mert lebecsültem az

olvasókat, a legnagyobb meglepetésemre, kitűnő fogadtatásra talált. Ezt követően jelent meg a *Kinesko pismo* (Kínai levél) című regényem, amely bejuttatott engem a nagyobb kiadókhöz.

– *Mi előzte meg ezt az időszakot? Milyen volt a gyermekkor?*

– Szép, gondtalan gyermekeveim voltak. Bajina Baštán laktunk, amely akkoriban parányi helység volt, csodás, meleg, mindenütt otthonos atmoszférával. Ez már a liberális, és nem a háború utáni merev kommunizmus időszaka volt. Mai szemmel az akkori idők Baštája a nagy és hosszantartó esőzésekkel, ködökkel Macondóra emlékeztet engem. Gondolom, egyszer majd írni fogok erről. De én akkoriban arról álmodoztam, hogy űrhajós leszek, vagy pilóta. Később a családom Užičére költözött, itt, kamaszkoromban, magával ragadott a rock and roll. Együtteseknek írtam számokat, de nem gondoltam, hogy belemerülök az irodalomba – ez valahogy túlzottan kifinomultnak tűnt nekem. Két zenekarban játszottam elektromos gitáron. Énekeltem is. Az egyik bandám a *Lude cipele*, a másik a *Pank Flojd* nevet viselte. Sikertelenek voltunk, esetleg helyi népszerűségünk lehetett. Az ottani murikon játszottunk, és volt néhány kisebb koncertünk. A hetvenes évek közepéről beszélek. Így ment ez egy ideig. Akkor, '77-ben, nem tudom se a napot, se az órát, egyszer csak írni kezdtem, nem gondolkodva azon, hogy ez fontos-e. Valószínűleg valamiféle belső ösztönzésre történt, amelynek nem voltam tudatában.

– *Mit írt le először?*

– Valami butaságot, nyilván. Nem emlékszem. Hosszú ideig írtam, téptem, kidobtam, írtam, téptem, kidobtam, míg egyszer elérkezett a pillanat, amikor úgy döntöttem, hogy van merszem arcpírulás nélkül kiadatni, amit írok. Azt hiszem, az életem sokkal nehezebb lenne, ha nem kezdtem volna írni, sokkal nehezebben oldanám meg a környezet hatására kialakuló belső konfliktusaimat. Ma az írást nélkülözhetetlen szükségletnek, a lélek iránti kötelességnek érzem.

– *Kik (voltak) az Ön példaképei?*

– Íróink közül rendkívül sok van, akiket becsülök és olvasok, de példaképem nincs az itthoni irodalomból, ezért kellett kialakítanom a saját járataimat a szerb irodalomban. Saját irodalmat kívántam, nem az irodalom miatt, hanem magam miatt. Az az író, aki bizonyos értelemben rákényszerített az írásra, Proust volt.

– *Mit gondol az évtized legkiemelkedőbb regényére és a háború utáni legjobb verseskötetre vonatkozó döntésről?*

– A zsűri tagjai, akik vállalták az eredményhirdetést, nyilvánvalóan bátor és eszes emberek, de jómagam sohasem merészkednék egy ilyen döntésben részt venni... Egyáltalán nem vagyok híve bármiféle irodalmi ranglista összeállításának, még évente sem, nemhogy egy évtizedre, vagy ne adj isten fél évszázadra terjedően. Létezik jó, közepes és rossz irodalom. Ez a legőszintébb ranglista, amelyet maguk az olvasók állítanak fel. Az olvasottság és az eladott példányszám alapján kihirdetett névsorok egyáltalán nem zavarnak. Abszurdnak érzem viszont, hogy egy akárhány milliós olvasótábor elé fentről, megmásíthatatlan tényként odatesznek egy irodalmi toplistát, amelynek etalonként kellene szolgálnia. Nem értem, miért szükséges ez. David Albaharinak volt egy olyan terve, amely szerint ki kellett volna választanom a nekem legjobban tetsző rövid elbeszélést. Egy hónapig idegeskedtem emiatt, végül letettem az egészről.

– *Vannak-e manapság irodalmi klánok?*

- Nem tudok róla. Környezetünk hajlamos a misztifikáció minden változatára. Nem hiszem, hogy ma léteznének olyan titkos irodalmi szövetségek, mint amelyek létezését a hetvenes évek elején gyanítottuk, és amelyek képesek voltak az irodalmi hatalom nyomorult darabkáiért harcra kelni. Ertesüléseim szerint vannak a tollforgatóknak olyan szűkebb baráti társaságai, amelyek néhanapján összejönnek, de klánok valószínűleg nincsenek.

- *Önt is díjazni kívánják. Milyen díjat szeretne?*

- Megkaptam már a Nolit díját, a Borislav Pekić-ösztöndíjat, de a legkedvesebb volt a számomra a Sziszeki Vasművektől átvett jutalom a *Fama o biciklistima* (Fáma a biciklistákról) című regényemért. Nem tudom, ki szabadalmaztatta, hogy a Vasművek kioszthasson ilyen irodalmi díjat, de azt tudom, hogy Miroslav Krleža és Danilo Kiš is megkapta.

- *Nagy volt a felhajtás?*

- Olyan volt, mint egy szocrealista tünemény. Végigvezettek bennünket, mint valami csodát a gyárépület csarnokain, melyek szikráztak és villódtak a hegesztőpisztolyok fényében, és minden oldalról fémhulladékok pattogtak. Aztán jött még az elmaradhatatlan ünnepi ebéd a hadsereg, a párt és a község első embereivel, a testvériség-egység álomképének jegyében. A csúcspont az volt, amikor a hotel recepciósa jelentősegteljesen megkérdezte tőlem és a barátomtól, aki behozott Sziszekre, mert akkor éppen sztrájkoltak a vasutasok, hogy külön szobát kérünk, vagy közöset. Szép őszi út volt ez - ma már csak emlékfoszlány a régi Jugoszláviából.

- *Gyászolja a JSZSZK-t?*

- Nincs jugonosztalgiam, de úgy gondolom, hogy a fölaprózódással mindannyian vesztettünk. Az így keletkezett államocskák szemmel láthatóan provincializálódnak, bezárkóznak szűk kis határaik közé, és a túldimenzionált nemzeti tudat infantilis atmoszférája közepette mitomániásan kutatják saját nemzeti múltjukat, folyamatosan hangsúlyozva nemzeti érdekeiket a szomszédos kisállamokkal történő kommunikáció során. Az eszmék és az emberek közötti kapcsolat megszakadása, úgy tűnik, katasztrofális kulturális veszteségeket okozott, és hiszem, vagy legalábbis remélem, maradtak emberek ezekben a térségekben, akik hozzám hasonlóan gondolkodnak.

- *Hogyan élte át Jugoszlávia széthullását és a háborút?*

- Első évben sokkoló hatással volt rám, nyugtalanított, annak ellenére, hogy Horvátország messzinek tűnt a számomra. Amikor Boszniában is kitört a háború, ez az érzés felerősödött. Semmi hasznosat nem tudtam csinálni. Užicén élek, a határ mellett. A lakásom melletti épület egy kórház. Napról napra szemtanúja voltam, ahogyan szállítják a sebesülteket. Ha bezárkóztam a lakásba, a tévén még nagyobb iszonyatot, mélysárgaságot és rombolást láttam, Túlságosan morbid volt ez a két év, és akkor véglegesen elegem lett a televízióból. Úgy gondolom, hogy az erőszakos események következményeinek válogatás nélküli bemutatása nagyban hozzájárult ahhoz a fásultsághoz, amely hatalmába kerítette a szerb népet. Bajina Baštaba utazva élőben láthattam a háborút: égtek a muzulmán és a szerb házak, a dzsámik, a minaretek, emberek tömegei pusztultak, szerbek és muzulmánok egyaránt. Emlékszem a muzulmánok bosszújára, amikor ártatlan szerb kisgyerekeket és asszonyokat öldöstek le a folyónál. Néhány hónapja, amikor Bajinában voltam, megnéztem a Drina bal partját. Az egész partvonalon, Sabáctól lefelé egyetlen romhalmaz, sehol ember vagy állat. Mintha neutronbomba robbant volna. Teljes pusztaság.

– Sikerült-e időközben hozzászoknia abhoz a gondolathoz, hogy a Drina másik oldala egy másik állam?

– Na ja. Nem fogunk felülni az államvezetés diplomáciai kacsáinak. A valóság az, hogy az emberek többsége a folyó mindkét oldalán egyszerre él. A munkahelye miatt, a vagyona miatt, netán a rokonsága miatt, vagy mindezek miatt együttvéve. Egy határ valóban a berlini falat jelentené, pedig egy nép vagyunk. És ki tudja, lehet hogy csakugyan keletkezik itt majd egy valódi határ. Nem tudom, mi lesz ebből.

– Nem gyanít itt egy hasznos kifáradást, történetesen a háborúét?

– A háború a tehetetlenségi erő hatására, a fizika és metafizika törvényei alapján magától szokott lecsendesedni, nem pedig az „okosok” döntéseinek köszönhetően. Minden tébolynak, így ennek a megszállottságnak is megvan az expanzív és lecsendesedő periódusa, minden agresszióknak van kulminációja és nyugvása, éppúgy, mint a biliárdgolyónak, amelyet a hirtelen lendület után a koccanások lefékeznek. A legfontosabb az lenne, hogy a borzalomnak és a rémségeknek ne legyenek többé áldozatai, de hogy milyen megegyezésre jutnak, és mit fognak tenni a békéért, az az ottaniak ügye, és ők tudják a legjobban, hogy ebbe senkinek sem szabad beavatkoznia.

– Hogyan látja, milyen hatást váltott ki a háború ezekben a térségekben?

– Gondolom, hiszem, remélem, hogy a háború véglegesen lecsitult, nem fog újra kirobbanni és kiszélesedni, de olyan körülmények jöttek létre, melyekben hatalmas kétségbeesést és lelketlenséget érzek. Úgy tűnik, hogy felnövőben van egy tökéletesen érzéketlen nemzedéke a tizenhét-tizennyolc éveseknek, míg a másik oldalon ott van az idősebbek lelketlen generációja, amely a mai napig keményen tartja magát. E két tompult generáció között helyezkedik el valamiféle kétségbeesetten zavaros ember-tömeg, és csakugyan nem látok semmiféle reményt a jövőre nézve. Az emberek elhidegültek egymástól, magukba zárkóztak, mint a kagylók. A kommunikáció megszakadt, vagy mechanikussá silányodott. Tulajdonképpen azok vádolnak bennünket a médiákban, akik elfogadják ezt a hierarchikus kommunikációt. Én magam is sokkal kevesebb emberrel kommunikálok, mert a legtöbb ismerősömmel már csak gyakorlati ügyekről beszélgetek: itt égőt lehet kapni, ott tejet, amott olajat, kettőtől éjfélig nem lesz áram. Nem szeretem a technikai természetű beszélgetéseket, ezért szívesebben társalgok a jó filmekkel és könyvekkel. Minden barátomat megtartottam, de többen közülük már nincsenek körülöttem.

– Mentálisan még mindig egészségesek lennének?

– Úgy tűnik, igen. Minden őt illető kritika ellenére a nép jól tartja magát, noha el-tompult. De ez az ára a túlélésnek.

– Mi az, ami újabban inspirálja Önt?

– A témákban nincs változás. Az íráshoz szükséges ihlet nem ebből a világból származik, hanem a szellem magasabb szféráiból.

– Az Ön új könyve a Draganić kiadónál jelenik meg...

– Erről a könyvről most inkább nem beszélnék.

– Miért nem valamelyik ismertebb állami kiadóhoz fordult?

– Jelentős állami kiadók nincsenek. Az állami intézmények csak makettek. Számomra a kiadó sohasem volt érdekes. A kiadó csupán kivitelező, és egyáltalán nem gondolom azt, hogy egész életemben a Prosvetának vagy más kiadónak kellene írnom.

- *Mostanában mit ír?*
- Egy rövid esszéorozatot *A kimerültségről* (O istrošenosti) címmel, amelyben olyan témaköröket érintek, mint a nyelv vagy a halál.
- *Segíthet-e az író a nemzetnek az írásaival?*
- Manapság nemigen segíthet az író bármiben, mert az emberek nem szeretnek és nem is akarnak olvasni. Viszont ha véletlenül mégis olvasnának, akkor is kétségeim vannak afelől, hogy bármi lényeges változás történne. Ott van a tévé, amely saját kezébe vette a dolgokat, tehát minden ellenőrzés alá került.
- *Melyik a legkedvesebb műve?*
- A *Fáma a biciklistákról* (Fama o biciklistima).
- *Ha megtehetné, mit írna ma hozzá?*
- Semmit. Nem szeretem az utólagos javításokat, mert a halottsminkelés újkeletű amerikai divatjára emlékeztetnek.
- *Milyen környezetben alkot legszívesebben?*
- Írok én mindenütt, a vonaton, kávéházban, otthon, de amikor a kézirat a végső fázisába érkezik, elutazom húsz napra a Tarára, hogy ne függjek telefontól, városi életől, időfecsérléstől.
- *Mi lenne, ha nem író lenne?*
- Akkor sem volt erről határozott elképzelésem, mielőtt írni kezdtem, most meg már végképp nem tudom mi lennék, ha nem író lennék.
- *A kedvenc költője?*
- Nem szeretem a költészetet, Novica Tadićot olvasom.
- *Kedvenc itala?*
- Konyak, házipálinka. Bor, szerény kiskocsmákban.
- *Kedvenc dala?*
- Sok ilyen van, attól függ, milyen hangulatban vagyok. Az utóbbi időben kedvetlen vagyok, nem tudok zenét hallgatni. Az elmúlt három évben minden zajkeltő berendezést eltávolítottam otthonról. Csendre van szükségem.
- *Hogyan él?*
- A jelenlegi feltételek között tisztességesen, időnként szűkölködve.
- *Zavarná-e önt valamelyik árucikk tartós hiánya?*
- Egyedül a cigarettáé, ez azonban mindig beszerezhető a feketepiacon. De hát van ebben az országban valami, amihez nem lehet hozzájutni? Hiányzik itt bármi is?
- *Mi ad erőt Önnek?*
- Az, hogy a szellemet nem lehet elpusztítani, tehát az igazi értékeket sem, mert ezek sohasem semmisülnek meg. Hiszek abban, hogy egy napon, talán már holnap, vagy talán száz év múlva, de egyszer majd biztosan, módosulni fognak a viszonyok a körülöttünk lévő térségekben. Bár pesszimista vagyok, remélem, hogy minden a maga helyére kerül.

(Megjelent: *Telegraf*, 1995. jan. 18., 35. sz.)

Fordította: VIRÁG ZOLTÁN